

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΩΝ ΟΜΑΔΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΙΜΟΔΟΣΙΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο πλαίσιο του παρόντος άρθρου θα συζητηθεί κατά πόσον έχω δικαίωμα να δίνω, αλλά και να λαμβάνω αίμα. Το ερώτημα αυτό θα εξετασθεί από συνταγματικής απόψεως σε συνάρτηση με το δικαίωμα του δότη αλλά και του λήπτη στην υγεία.

Υπό αυτή την έννοια, θα αναλυθεί ότι το άτομο έχει με βάση το δικαίωμά του στον αυτοκαθορισμό του σώματός του το δικαίωμα να δίνει αίμα, αυτό όμως δεν συνεπάγεται ότι το αίμα θα λαμβάνεται αν κρίνεται με αυστηρά επιστημονικά κριτήρια ότι δεν πληροί τις απαιτήσεις που επιβάλλονται για την αιμοληψία. Τονίζεται, πάντως, ότι τα σχετικά κριτήρια πρέπει να είναι αμιγώς ιατρικά και όχι κοινωνικά, φυλετικά ή σεξουαλικά. Σε διαφορετική περίπτωση θα οδηγηθούμε σε αθέμιτη διάκριση.

**Φερενίκη
Παναγοπούλου-Κουτνατζή**
Επίκουρη Καθηγήτρια
Παντείου Πανεπιστημίου
Δ.Ν. (Humboldt), Μ.Ρ.Η.
(Harvard), Μ.Δ.Ε. (Ε.Κ.Π.Α.)

ABSTRACT

This paper will discuss whether I have the right to donate and receive blood. This question will be examined from a constitutional point of view in relation to the right to health of both the donor and the recipient.

In this sense, it will be analyzed that an individual has the right to donate blood on the basis of his or her right to self-determination of his or her body, but this does not imply that blood will be received if it is considered by strictly scientific criteria that it does not meet the requirements imposed for blood donation. It is stressed, however, that the relevant criteria must be purely medical and not social, racial or sexual. Failure to do so would lead to unfair discrimination.

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η πρόσφατη επικαιρότητα έφερε στο φως της δημοσιότητας το ζήτημα του αποκλεισμού ομοφυλοφίλων από την αιμοδοσία.

Η δήλωση του Υπουργού Υγείας ότι θα καταργήσει τον αποκλεισμό των ομοφυλοφίλων¹ αιμοδοτών επανέφερε την προβληματική περί του δικαιώματος στην αιμοδοσία και αιμοληψία. Στο πλαίσιο του παρόντος άρθρου θα συζητηθεί κατά πόσον υφίσταται ένα δικαίωμα στην αιμοδοσία και αιμοληψία, τούτ' έστιν κατά πόσον έχω δικαίωμα να δίνω αίμα, αλλά και να λαμβάνω αίμα. Το ερώτημα αυτό θα εξετασθεί από συνταγματικής απόψεως σε συνάρτηση με το δικαίωμα του δότη αλλά και του λήπτη στην υγεία. Σε πρώτο στάδιο, θα διερευνηθεί το υφιστάμενο συνταγματικό και νομοθετικό πλαίσιο, ενώ, σε δεύτερο στάδιο, θα συζητηθούν τα ανακλύπτοντα ζητήματα. Στο τέλος, θα διατυπωθούν τα τελικά συμπεράσματα της μελέτης.

II. ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1. Δικαίωμα αυτοκαθορισμού του σώματός μου

Το δικαίωμα αυτοδιαθέσεως του ατόμου² αποτελεί απόρροια του δικαιώματος αναπότρεχτης της προσωπικότητας, όπως αυτό κατοχυρώνεται στο άρθρο 5 παρ. 1 Σ. σε συνδυασμό με την προστασία της ανθρώπινης αξίας (άρθρο 2 παρ. 1 Σ.) και την απαγόρευση σωματικής κακώσεως (άρθρο 7 παρ. 2 Σ.). Αυτοδιάθεση του σώματος σημαίνει ότι ορίζω-αυτοδιοικώ το σώμα μου και δεν επιτρέπω ακούσιες επεμβάσεις σε αυτό. Πρόκειται για την ελευθερία του ατόμου να δρα αδέσμευτο και να διαμορφώνει αυτοβούλως την προσωπικότητά του³. Εν προκειμένω, η ανάπτυξη της προσωπικότητας σημαίνει προπάντων αυτοδιάθεση, δηλαδή το δικαίωμα και συνάμα την ελευθερία κάθε ανθρώπου να διαμορφώνει τη ζωή του σύμφωνα με τις κλίσεις, τις ικανότητες, τα ενδιαφέροντα και τις κοσμοθεωρητικές αντιλήψεις του, χωρίς να είναι επιτρεπτή οποιαδήποτε επέμβαση των οργάνων του κράτους που να οδηγεί στη δημιουργία ενός ενιαίου τύπου προσωπικότητας και κατ' επέκταση στην «αποπροσωποποίηση» του ανθρώπου⁴. Υπό αυτή την έννοια, υπό κανονικές συνθήκες δεν επιτρέπεται επέμβαση στο σώμα του ατόμου χωρίς τη συγκατάθεσή του. Τούτ' έστιν ότι δεν επιτρέπεται η επέμβαση στο σώμα μου για να μου πάρουν αίμα χωρίς τη συγκατάθεσή μου. Έχω ένα δικαίωμα να αυτοκαθορίζω ποιος θα επέμβει στο σώμα μου· η αιμοδοσία συνιστά επέμβαση που δικαιούμαι να αυτοκαθορίζω.

Η αιμοδοσία είναι άμεσα συναφής με την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου. Δεν μπορεί να ληφθεί αίμα χάριν της σωτηρίας κάποιου χωρίς τη βούλησή μου. Υπό αυτό το πρίσμα, η αιμοδοσία συνιστά έκφραση του δικαιώματός μου στην αυτοδιάθεση του σώματος. Έχω δικαίωμα να δίνω αίμα σε κάθε περίπτωση; Ακόμα και όταν κινδυνεύει η υγεία μου από την αιμοδοσία; Ακόμα όμως και αν το αίμα μου είναι μολυσμένο ή ελλοχεύει ο κίνδυνος να είναι μολυσμένο; Εδώ σημειώνεται σύγκρουση με το δικαίωμα στην ατομική και δημόσια υγεία.

2. Το δικαίωμα στη (δημόσια ή ατομική) υγεία

Το δικαίωμα στην υγεία παρουσιάζει στο ελληνικό Σύνταγμα δύο όψεις. Από τη μία, κατοχυρώ-

¹ Πηγή: <https://www.capital.gr/politiki/3585718/ath-pleuritis-epanexetazetai-to-entupo-tou-eka-pou-problepei-apokleismo-omofulofilon-aimodoton>, τελευταία πρόσβαση 28.11.2021.

² Βλ. F. Panagopoulou-Koutnatzi, *Die Selbstbestimmung des Patienten, Eine Untersuchung aus verfassungsrechtlicher Sicht*, Duncker und Humblot, 2009, σελ. 26 επ.

³ Βλ. Π. Παραρά, *Υποχρεωτικός ο εμβολιασμός*, Syntagma Watch, 9.4.2021, <https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/yboxrewtikos-o-emvoliasmos/>, τελευταία πρόσβαση 28.11.2021.

⁴ Βλ. Α. Ράικο, *Συνταγματικό Δίκαιο, Θεμελιώδη Δικαιώματα*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2018, σελ. 264 επ.

νεται ως ατομικό, αμυντικό⁵ δικαίωμα (άρθρο 5 παρ. 5 εδ. α' Σ.) και από την άλλη, ως κοινωνικό δικαίωμα (άρθρο 21 παρ. 3 Σ.).

Το αμυντικό δικαίωμα στην υγεία ιδρύει αξίωση για αποχή του κράτους. Περαιτέρω, στο άρθρο 5 παρ. 5 εδ. β' Σ. προβλέπεται, μετά τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001, η προστασία του ατόμου έναντι των βιοϊατρικών παρεμβάσεων και ως τέτοια θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ο εμβολιασμός⁶. Τονίζεται, πάντως, ότι η εν λόγω συνταγματική διάταξη σχετικοποιεί την παρεχόμενη προστασία, εντάσσοντάς τη στη γενική επιφύλαξη νόμου⁷. Με τον τρόπο αυτό το Σύνταγμα εξουσιοδοτεί τον κοινό νομοθέτη να προβλέψει την προστασία και, ως εκ τούτου, ο νόμος στο πλαίσιο της προστασίας αυτής μπορεί να επιβάλλεται υπό προϋποθέσεις και περιορισμούς.

Και στις δύο περιπτώσεις, ως υγεία νοείται αφενός η κατάσταση σωματικής και ψυχικής ευεξίας και αφετέρου η δημόσια υγεία⁸. Πέραν της καταστάσεως σωματικής και ψυχικής ευεξίας, σκόπιμη κρίνεται και η αρνητική οριοθέτηση του δικαιώματος στην υγεία, ήτοι η φυσική κατάσταση του ατόμου που προλαμβάνει κάθε μορφή ασθένειας ή αναπηρίας ικανής να μειώσει τη φυσιολογική δραστηριότητά του⁹. Προ της προβλέψεως από τον αναθεωρητικό νομοθέτη το έτος 2001 του άρθρου 5 παρ. 5 εδ. α' Σ., η αμυντική φύση του δικαιώματος στην υγεία περιοριζόταν στο άρθρο 7 παρ. 2 Σ., το οποίο, μεταξύ άλλων, απαγορεύει οποιαδήποτε σωματική κάκωση, βλάβη της υγείας ή άσκηση ψυχολογικής βίας¹⁰. Σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 5 εδ. α' Σ., «Καθένας έχει δικαίωμα στην προστασία της υγείας και της γενετικής του ταυτότητας»¹¹. Η προστασία της δημόσιας υγείας ως συνταγματικός δημόσιος σκοπός που χρήζει προστασίας διά της αιμοδοσίας αναλύεται στην προστασία του δικαιώματος στην υγεία των δοτών αλλά και των ληπτών, η υγεία των οποίων τίθεται υπό διακινδύνευση από τη λήψη μολυσμένου αίματος.

Η υγεία ως κοινωνικό δικαίωμα με την έννοια των θετικών ενεργειών του κράτους για την οργάνωση ενός συστήματος παροχής υγείας κατοχυρώνεται στο άρθρο 21 παρ. 3 Σ., σύμφωνα με το οποίο το κράτος οφείλει να μεριμνά για την υγεία των πολιτών¹². Σύμφωνα με τη νομολογία του ΣτΕ, από το άρθρο 21 παρ. 3 Σ. απορρέει η «υποχρέωση του κράτους για τη λήψη θετικών μέτρων προς προστασία της υγείας των πολιτών, στους οποίους δίνει δικαίωμα να απαιτήσουν από την Πολιτεία την πραγμάτωση της αντίστοιχης υποχρεώσεώς της»¹³.

Υπό αυτή την έννοια, αναγνωρίζεται μέσω του άρθρου 21 παρ. 3 Σ. ένα αγώγιμο κοινωνικό

⁵ Την αμυντική φύση του δικαιώματος τονίζει ο Ευ. Βενιζέλος, *Το αναθεωρητικό κεκτημένο, Το συνταγματικό φαινόμενο στον 21ο αιώνα και η εισφορά της αναθεώρησης του 2001*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2002, σελ. 143.

⁶ Βλ. Χ. Μ. Τσιλιώτη, *Δημόσιου Δικαίου Παράμετροι του Άντι Covid 19 Εμβολιασμού*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2021, σελ. 19 επ. (21).

⁷ Βλ. Χ. Μ. Τσιλιώτη, ό.π., σελ. 19 επ. (22).

⁸ Βλ. Ευ. Βενιζέλο, ό.π.

⁹ Βλ. Κ. Χ. Χρυσόγονο/Σ. Β. Βλαχόπουλο, *Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2017, σελ. 575.

¹⁰ Βλ. Π. Δαγτόγλου, *Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα*, 4η έκδ., Σάκκουλας, 2012, σελ. 219, αρ. περιθ. 346-Ι. Κριάρη-Κατράνη, *Γενετική Τεχνολογία και θεμελιώδη δικαιώματα*, Σάκκουλας, 1999, σελ. 47.

¹¹ Βλ. Ι. Κριάρη-Κατράνη, *Η συνταγματική προστασία της γενετικής ταυτότητας – Πρώτη προσέγγιση*, ΔτΑ 2001, σελ. 347 επ. (347). Η διάταξη αυτή αποπνέει τη βούληση του αναθεωρητικού νομοθέτη του 2001 να ανοίξει τις πύλες του Συντάγματος στον ευρύτερο προβληματισμό της Βιοηθικής, βλ. Τ. Βιδάλη/Λ. Μήτρου/Α. Τάκη, «Συνταγματική πρόσληψη των τεχνολογικών εξελίξεων και “νέα” δικαιώματα», σε: Ξ. Ι. Κοντιάδη (επιμ.), *Πέντε χρόνια μετά τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001, Αποτίμηση και προτάσεις για μια νέα συνταγματική μεταρρύθμιση*, τ. 1ος, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2006, σελ. 273 επ. (277, κείμενο Τ. Βιδάλη). Αμφιβολίες για την αναγκαιότητα της θεσπίσεως της διατάξεως αυτής εκφράζει ο Σ. Β. Βλαχόπουλος, *Βιοϊατρικές εξελίξεις και αναθεώρηση του Συντάγματος*, ΔτΑ 2001, σελ. 369 επ. (370 επ.).

¹² Βλ. ΣτΕ 400/1986, ΤοΣ 1986, σελ. 433-439 (436)· ΣτΕ 549/1987· Κ. Κρεμαλή, *Το δικαίωμα για προστασία της υγείας*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1987, σελ. 175, υποσ. 215.

¹³ ΣτΕ 400/1986, ΤοΣ, 1986, σελ. 433-439 (437).

δικαίωμα, μια αξίωση των πολιτών κατά του κράτους για την προστασία της υγείας και η υποχρέωση της πολιτείας να προβεί στις αναγκαίες παροχές υπηρεσιών υγείας¹⁴, μια εκ των οποίων δύναται να έγκειται τόσο στην προστασία των ληπτών υπό την έννοια της μη λήψεως μολυσμένου αίματος όσο και στην προστασία των δοτών υπό την έννοια της μη διακινδυνεύσεως της υγείας τους από την αιμοδοσία (π.χ. περιορισμός του αριθμού των αιμοδοσιών με σκοπό τη μη εξάντληση του αιμοδότη). Πρόκειται, εν τοις πράγμασι, για την υποχρέωση του κράτους να παρέχει υπηρεσίες ή να προβαίνει σε ενέργειες που προάγουν, διατηρούν ή αποκαθιστούν την υγεία των πολιτών¹⁵. Η συνταγματική κατοχύρωση της προστασίας της υγείας αποτελεί, συνεπώς, δικαίωμα και δεν συνιστά μια απλή έκφραση ευχών¹⁶. Ως εκ τούτου, η μέριμνα για τη λήψη μέτρων χάριν της προστασίας της υγείας των πολιτών καθίσταται επιτακτική.

Έτσι, η πολιτεία πρέπει να μεριμνά για την αιμοδοσία των πολιτών, να ενθαρρύνει τους πολίτες σε αιμοδοσία, να οργανώνει την αιμοδοσία και να διαφυλάσσει τις βέλτιστες συνθήκες φυλάξεως του αίματος και των παραγόντων αυτού. Ερώτημα ανακύπτει εάν μπορεί να διαταχθεί υποχρεωτική αιμοδοσία σε στοχευμένη πληθυσμιακή ομάδα, π.χ. σε υγιή νέο πληθυσμό. Θα μπορούσε να γίνει κάτι αντίστοιχο με τον υποχρεωτικό εμβολιασμό; Στο σημείο αυτό θα πρέπει να εστιάσουμε στη διαφοροποίηση ανάμεσα στον εμβολιασμό και στην αιμοδοσία. Ο εμβολιασμός λαμβάνει χώρα για την ενίσχυση του τείχους ανοσίας, ενώ η αιμοδοσία για την προάσπιση συγκεκριμένων πληθυσμιακών ομάδων. Ως εκ τούτου, θα μπορούσαν να δοθούν κίνητρα και διευκολύνσεις προς αιμοδοσία, π.χ. άδειες εργασίας, η υποχρεωτικότητά της όμως δύσκολα θα μπορούσε να αντέξει τον έλεγχο της αρχής της αναλογικότητας.

Η προστασία της υγείας επιτάσσει την ανάγκη λήψεως αίματος, αν κάποιος έχει ανάγκη. Χάριν της προστασίας της ατομικής υγείας ο δότης, όμως, δεν μπορεί να δώσει αίμα, αν κάτι τέτοιο είναι επικίνδυνο για την υγεία του, ακόμα και αν ο ίδιος το επιθυμεί. Εδώ βλέπουμε κάποιον περιορισμό του αρνητικού δικαιώματος στην υγεία, υπό την έννοια του δικαιώματός μου να χειροτερέψω την υγεία μου χάριν της προστασίας του ατόμου. Παρατηρούμε μια δικαιολογημένη πατερναλιστική αντιμετώπιση του νομοθέτη με σκοπό την προστασία της υγείας του αιμοδότη. Ο γονιός που πάσχει από αναιμία δεν μπορεί να δώσει αίμα για να σώσει το παιδί του, ακόμα και αν το επιθυμεί διακαώς. Και αυτό προκειμένου να μην μπει στο δίλημμα της βλάβης της υγείας χάριν του παιδιού του. Είναι γεγονός ότι όταν υπάρχει στενή γενετική ή συναισθηματική σχέση μεταξύ του δυνητικού δότη και του λήπτη, παρεισφρέουν εσωτερικές, ανεπαίσθητες πιέσεις που επηρεάζουν έντονα τη βούληση του δότη¹⁷. Στην κατεύθυνση αυτή έχει παρατηρηθεί το φαινόμενο «των δωρεών μαύρου προβάτου» (black sheep donation), δηλαδή της αναγκαστικής δωρεάς αφενός για να μην χαρακτηριστεί ο υποψήφιος δότης και αφετέρου για να αποκτήσει υψηλό επίπεδο ασφάλειας και αναγνωρίσεως¹⁸. Η αυτόνομη απόφαση να μη δωρίσει κανείς αίμα σε συγγενή μπορεί να αφήσει ένα άσχημο αποτύπωμα στη συγγενική σχέση και να δημιουργήσει οδυνηρά συναισθήματα ενοχής

¹⁴ Βλ. Κ. Κρεμαλή, *Το δικαίωμα για προστασία της υγείας*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1987, σελ. 175.

¹⁵ Βλ. Π. Παπαρηγοπούλου, «Ερμηνεία Άρθρου 21 παρ. 2,4,5,6 Σ», σε: Φ. Σπυρόπουλο/Ξ. Ι. Κοντιάδη/Χ. Ανθόπουλο/Γ. Γεραπετρίτη (επιμ.), *Σύνταγμα, Κατ' άρθρο ερμηνεία*, Σάκκουλας, 2017, σελ. 535 επ. (548).

¹⁶ Βλ. Ι. Κριάρη-Κατράνη, «Το Διοικητικό Δίκαιο ενώπιον των προκλήσεων της Βιολογίας και της Ιατρικής», σε: *Εταιρεία Διοικητικών Μελετών, Πεπραγμένα 1992-2003*, Αθήνα 2004, σελ. 75 επ. (83)· Θ. Αραβανή, *Τα άρθρα 21 § 3 και 109 του Συντάγματος: Παρατηρήσεις επί της ΣΕ 400/86 (Ολ.)*, ΤοΣ 1987, σελ. 480 επ. (483).

¹⁷ Βλ. G. Feuerstein, σε: Höfling (επιμ.), *Kommentar zum Transplantationsgesetz, 2003, Anhang 2 zu § 8*, αρ. περιθ. 2.

¹⁸ Βλ. G. Feuerstein, «Organtransplantation – Wie gehen Medizin und Gesellschaft damit um?», σε: *Evangelische Akademie Tutzing* (επιμ.), *Organspende – eine mitmenschliche Pflicht?*, 11. bis 13. Okt. 2004, σελ. 1-17 (8).

και αποτυχίας¹⁹. Για να προστατεύσει τον δυνητικό δότη από τέτοιες καταστάσεις συγκρούσεως, ο νομοθέτης έχει περιορίσει την ελευθερία του δυνητικού δότη²⁰, απαγορεύοντας την αιμοδοσία σε περιπτώσεις που δύναται να τεθεί υπό διακινδύνευση η υγεία του δότη. Περαιτέρω, χάριν της προστασίας της δημόσιας υγείας ο δότης δεν μπορεί να δώσει αίμα αν αυτό είναι μολυσμένο ή έχει υψηλό ρίσκο προς τούτο. Εκ πρώτης όψεως, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι το αίμα ελέγχεται. Ωστόσο, δεν πρέπει να διαλάθει της προσοχής μας ότι υπάρχει ένα μεγάλο περιθώριο μόλυνση να μην καταγραφεί κατά τον έλεγχο. Ως εκ του λόγου τούτου, θα πρέπει να εξετασθεί το ενδεχόμενο αποκλεισμού από την αιμοδοσία ομάδων υψηλού κινδύνου.

3. Προστασία της ανθρώπινης αξίας

Το ελληνικό Σύνταγμα κατοχυρώνει στο άρθρο 2 παρ. 1 τον σεβασμό της αξίας του ανθρώπου. Το εν λόγω άρθρο εμπεριέχει το πρωταρχικό κίνητρο της ανάγκης ψηφίσεως και λειτουργίας του Συντάγματος του 1975, το οποίο απέβλεπε στον άνθρωπο ως υπέρτατη αξία, χάριν της οποίας οργανώνεται η έννομη τάξη και νομιμοποιείται η εξουσία²¹. Η ανθρώπινη αξία ταυτίζεται με τον άνθρωπο ως φυσικό πρόσωπο, με τη σωματική, πνευματική και κοινωνική του υπόσταση, τελεί δε υπό την εγγύηση του κράτους ανεξαρτήτως των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του κάθε ανθρώπου²². Η διάταξη αυτή θεσπίστηκε κατά το πρότυπο του άρθρου 1 παρ. 1 του Γερμανικού Θεμελιώδους Νόμου, το οποίο υπό το φως της εξευτελιστικής μεταχειρίσεως του ατόμου από το εθνικοσοσιαλιστικό καθεστώς ορίζει ότι η αξία του ανθρώπου είναι απαραβίαστη²³. Η κατοχύρωση της αξίας του ανθρώπου δεν υπόκειται σε κανέναν περιορισμό και σε καμία επιφύλαξη νόμου ούτε σε συνταγματική αναθεώρηση (άρθρο 110 παρ. 1 Σ.) και αναγνωρίζεται ως θεμελιώδης συνταγματική αξία, συστατική της φυσιογνωμίας της συνταγματικής τάξεως, την οποία το κράτος οφείλει να σέβεται και να προστατεύει²⁴. Η διάταξη του άρθρου 2 παρ. 1 Σ. δεν συνιστά απλώς μία κατευθυντήρια διάταξη²⁵, αλλά είναι νομικά πλήρως δεσμευτική διάταξη, κανόνας δικαίου άμεσης ισχύος²⁶, ο οποίος λόγω της γενικότητάς του εφαρμόζεται επικουρικά μόνο έναντι των διατάξεων

¹⁹ Βλ. F. Panagopoulou-Koutnatzi, *Die Selbstbestimmung des Patienten, Eine Untersuchung aus verfassungsrechtlicher Sicht*, Duncker und Humblot, 2009, σελ. 176.

²⁰ Βλ. F. Panagopoulou-Koutnatzi, *Die Selbstbestimmung des Patienten, Eine Untersuchung aus verfassungsrechtlicher Sicht*, Duncker und Humblot, 2009, σελ. 176.

²¹ Βλ. Θ. Ζιάμου, «Ερμηνεία Άρθρου 2 Σ», σε: Φ. Σπυρόπουλο/Ξ. Ι. Κοντιάδη/Χ. Ανθόπουλο/Γ. Γεραπετρίτη (επιμ.), *Σύνταγμα, Κατ' άρθρο ερμηνεία*, Σάκκουλας, 2017, σελ. 20 επ. (21).

²² Βλ. Γ. Τασόπουλο, *Το ηθικοπολιτικό θεμέλιο του Συντάγματος*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2001 σελ. 219 επ.

²³ Βλ. Φ. Παναγοπούλου-Κουτνατζή, *Περί της αξίας της ανθρώπινης αξίας*, ΕφημΔΔ 2010, σελ. 736 επ. (736).

²⁴ Σύμφωνα με τον Χ. Θ. Ανθόπουλο, *Προστασία κατά του ρατσισμού και ελευθερία της πληροφόρησης. Ένα συνταγματικό δίλημμα*, Παπαζήσης, 2000, σελ. 100 επ., εξίσου σημαντικές, αλλά και συστατικές της φυσιογνωμίας της συνταγματικής τάξεως είναι και άλλες αρχές, όπως π.χ. η αρχή του ιδεολογικού πλουραλισμού που θεμελιώνεται στην ελευθερία της εκφράσεως και στη δημοκρατική αρχή και δεν μπορεί να θεωρηθεί a priori ως υποδεέστερη αξία από την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Ως εκ τούτου, σύμφωνα με την άποψη αυτή, η ανθρώπινη αξιοπρέπεια δεν αποτελεί μία υπέρτερη συνταγματική αξία.

²⁵ Αντιθ. Α. Μάνεσης, *Ατομικές Ελευθερίες*, 4η έκδ., Σάκκουλας, 1982, σελ. 111, ο οποίος υποστηρίζει ότι ο σεβασμός της αξίας του ανθρώπου αποτελεί μία κατευθυντήρια διάταξη με την οποία απευθύνεται συνταγματική εντολή ιδίως προς τον κοινό νομοθέτη.

²⁶ Πρβλ. Γ. Κασιμάτη, *Η απόφαση 40/1998 της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου - Οι βάσεις εφαρμογής της αρχής σεβασμού και προστασίας της αξίας του ανθρώπου και της εγγύησης ιδιοκτησίας*, ΝοΒ 1999, σελ. 705 επ., σελ. 706 επ., σύμφωνα με τον οποίο το άρθρο 25 § 1 Σ. θεμελιώνει δικαίωμα συνταγματικού επιπέδου και αντίστοιχη αξίωση δικαστικής και κάθε άλλης νόμιμης κρατικής προστασίας του υποκειμένου του. Βλ. επίσης Τζ. Ηλιοπούλου-Στράγγα, *Χρήση παρανόμως κτηθέντων αποδεικτικών μέσων και δικαίωμα υπεράσπισης του κατηγορουμένου*, 2003, σελ. 95, υποσ. 136, όπ. περαιτ. παραπ.

που κατοχυρώνουν τα αντίστοιχα ατομικά δικαιώματα²⁷. Ως εκ τούτου, η ρήτρα της ανθρώπινης αξίας πρέπει να χρησιμοποιείται στην κοινή νομοθεσία μόνο όταν είναι απολύτως αναγκαία²⁸. Η αρχή του σεβασμού και της αξίας του ανθρώπου αποτελεί ερμηνευτικό εργαλείο για τον εφαρμοστή του Συντάγματος, αλλά και όλου του δικαίου²⁹. Χαρακτηριστική είναι η νομολογία του ΣτΕ, βάσει της οποίας ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου «επιβάλλουν στο κράτος την υποχρέωση να εγγυάται υπέρ των πολιτών την πιστή εφαρμογή των νόμων, να προασπίζεται τα νομίμως και όχι τα παρανόμως κτηθέντα από τους πολίτες αγαθά καθώς και να σέβεται και να προάγει με κάθε πρόσφορο μέσο την εμπιστοσύνη των πολιτών στον νόμο και την έννομη τάξη, την ύπαρξη και τη διατήρηση της οποίας εγγυάται η αποτελεσματική λειτουργία των κρατικών υπηρεσιών επιβολής και εφαρμογής του νόμου»³⁰. Με την έννοια αυτή, η ανθρώπινη αξία χρησιμοποιείται ως «αφετηρία της κρατικής εξουσίας»³¹. Πρόκειται για τη ρητή αναγνώριση της λογικής προϋποθέσεως όλων των κανόνων μίας φιλελεύθερης και δημοκρατικής έννομης τάξεως³². Η ανθρώπινη αξία αλληλοσυμπληρώνεται με το δικαίωμα ελεύθερης αναπτύξεως της προσωπικότητας (άρθρο 5 παρ. 1 Σ.), υπό την έννοια μίας γενικότερης ελευθερίας του ανθρώπου να διαμορφώνει αυτός το περιεχόμενο της προσωπικότητάς του³³. Η έννοια, πάντως, της ανθρώπινης αξίας είναι ευρύτερη από αυτήν της προσωπικής ελευθερίας³⁴.

Η αξία του ανθρώπου προσβάλλεται όταν ο άνθρωπος μετατρέπεται σε αντικείμενο, σε ένα απλό μέσο για την επίτευξη άλλων σκοπών, χωρίς να γίνεται σεβαστή η ιδιότητά του ως υποκειμένου³⁵. Κρίσιμη, εν προκειμένω, είναι η αμφισβήτηση της ιδιότητας του ατόμου ως υποκειμένου³⁶. Η θεωρία αυτή του Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου πηγάζει από τον Dürig, σύμφωνα με τον οποίο, ο άνθρωπος πρέπει να αντιμετωπίζεται ως σκοπός και όχι ως μέσο³⁷. Καθοριστικό κριτήριο επί τούτου είναι η σοβαρή ταπείνωση του ατόμου³⁸, η οποία υποβιβάζει το άτομο σε επίπεδο πράγματος³⁹. Η βάση της θεωρίας αυτής αναζητείται, ωστόσο, στον Kant, ο οποίος επιτάσσει τον άνθρωπο να δρα κατά τρόπο ώστε να χρησιμοποιείται ως σκοπός και όχι ως απλό μέσο⁴⁰. Η θέση αυτή που στο σύνολό της υιοθετήθηκε από το Ομοσπονδιακό Συ-

²⁷ Βλ. Π. Δαγτόγλου, *Συνταγματικό Δίκαιο-Ατομικά Δικαιώματα*, 4η έκδ., Σάκκουλας, 2012, σελ. 1121, αρ. περιθ. 1451.

²⁸ Βλ. P Häberle, *Έννοια και περιεχόμενο της ανθρώπινης αξιοπρέπειας κατά το Γερμανικό και το Ελληνικό Σύνταγμα*, μτφρ. Α. Δημητρόπουλος και Ζ. Παπαϊωάννου, ΤοΣ 1982, σελ. 201 επ. (208).

²⁹ Βλ. Α. Μάνεση, *Ατομικές Ελευθερίες*, 4η έκδ., Σάκκουλας, 1982, σελ. 112 - 113· Π. Δαγτόγλου, ό.π., σελ. 1323· Κ. Χρυσόγονο/Σ. Βλαχόπουλο, *Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2017, σελ. 147.

³⁰ ΣτΕ 3509/2009, ΕφημΔΔ 2009, σελ. 588 επ., με σχόλιο Κ. Γιαννακόπουλου, *Η διεύρυνση του συνταγματικού πεδίου ελέγχου της νομιμοποίησης αυθαιρέτων*, ΕφημΔΔ 2009, σελ. 594 επ.

³¹ Πρβλ. P. Häberle, ό.π., σελ. 201 επ. (212).

³² Βλ. Τ. Κ. Βιδάλη, «Κανονιστικές συνέπειες της αρχής της αξίας του ανθρώπου, με αφορμή τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας», σε: *Τόμο Τιμητικό του Συμβουλίου της Επικρατείας, 75 Χρόνια*, 2004, σελ. 145 επ. (145).

³³ Βλ. Π. Παραρά, «Αξιοπρέπεια του ανθρώπου. Διεθνείς σχέσεις», στον ίδιο (επιμ.), *Σύνταγμα Ι*, 2η έκδ., Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2010, αρ. περ. 50.

³⁴ Βλ. Μ. Δ. Στασινόπουλο, *Το δικαίωμα της υπερασπίσεως ενώπιον των διοικητικών αρχών*, Αφοί Ρόδη, 1974, σελ. 45.

³⁵ Βλ. G. Dürig, «Ερμηνεία άρθρου 1 παρ. 11», σε: Th. Maunz/G. Dürig (επιμ.), *Kommentar zum Grundgesetz* (αρχική επεξεργασία) 1958, αρ. περ. 28 επ.

³⁶ Βλ. BVerfGE 30, 1 (26).

³⁷ Βλ. G. Dürig, ό.π., αρ. περ. 28 επ.

³⁸ Βλ. Θ. Δ. Αντωνίου, *Ο σεβασμός της αξίας του ανθρώπου ως αρχή και δικαίωμα στο Σύνταγμα του 1975*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2010, σελ. 59 επ., ό.π. περαιτ. παραπ.

³⁹ Βλ. Α. Ράικο, *Συνταγματικό Δίκαιο, Θεμελιώδη Δικαιώματα*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2018, σελ. 215.

⁴⁰ Βλ. Ι. Kant, *Grundlegung zur Metaphysik der Sitten*, επιμ. Theodor Valentiner, Reclam- Ditzingen, 1998, σελ. 428-429.

νταγματικό Δικαστήριο της Γερμανίας⁴¹ συμπορεύεται με τις έννοιες της ελευθερίας και της ισότητας⁴². Βασικό εννοιολογικό στοιχείο της αξίας του ανθρώπου είναι, σύμφωνα με τον Kant, η αυτονομία και, ως εκ τούτου, η αυτονομία συνιστά τον λόγο υπάρξεως της αξίας⁴³. Ο άνθρωπος δεν μπορεί να γίνει αντικείμενο ούτε της κρατικής ούτε της κοινωνικής διαδικασίας⁴⁴. Οι κοινές μέθοδοι ερμηνείας αδυνατούν να συγκεκριμενοποιήσουν την αξία του ανθρώπου λόγω μιας ιστορίας ιδεών 2.500 ετών που βαρύνει αυτή την έννοια αλλά και λόγω της ανάγκης θεμελιώσεως της σε μια ορθολογική βάση που θα αποτυπώνει τις απόψεις περί δικαιοσύνης της κοινωνίας⁴⁵. Ο καθορισμός της έννοιάς της είναι εξαιρετικά δυσχερές⁴⁶. Η προσπάθεια συγκεκριμενοποίησης της ανθρώπινης αξίας αποτελεί μία αρνητική διατύπωση της προσβολής της ανθρώπινης αξίας χωρίς, ωστόσο, να προσφέρει κάποιο ασφαλές κριτήριο για το πότε παραβιάζεται η ανθρώπινη αξία. Είναι αρκετά ασαφής και αφήνει πολλά ερωτήματα αναπάντητα⁴⁷. Υπάρχει μεγάλη ασάφεια αναφορικά με την αξιολόγηση της παραβίασεως της ανθρώπινης αξίας⁴⁸. Πώς νοείται εν προκειμένω η μεταχείριση του ανθρώπου ως απλού αντικειμένου; Συνιστά η δολοφονία ενός ατόμου προσβολή της αξίας του; Θέτει η απαγόρευση της ενεργητικής ευθανασίας υπό αμφισβήτηση την ιδιότητα του ατόμου ως υποκειμένου, υπό την έννοια ότι δεν γίνεται σεβαστή η επιθυμία του να δώσει τέλος στη ζωή του⁴⁹; Το ίδιο το Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο της Γερμανίας παραδέχεται ότι η εν λόγω θεωρία είναι ελλιπής, καταλήγοντας ότι επιτρέπει τη διαπίστωση της παραβίασεως της αξίας όχι γενικά αλλά κατόπιν εξετάσεως των συγκεκριμένων περιστατικών⁵⁰.

Κρίσιμο, συνεπώς, είναι να εξετασθεί εάν η υποχρεωτική αιμοδοσία παραβιάζει την αξία του ανθρώπου. Αιμοδοσία χωρίς τη βούληση του ατόμου δεν μπορεί να νοηθεί. Συνιστά παραβίαση της ανθρώπινης αξίας. Δεν μπορούμε, δηλαδή, να δικαιολογήσουμε μια επέμβαση η οποία υποβιβάζει τον άνθρωπο σε απλή «κονσέρβα αίματος», ακόμα κι αν είναι αυτός ο μόνος τρόπος να σωθεί μια ανθρώπινη ζωή⁵¹. Στο σχολικό παράδειγμα του ατυχήματος, στο οποίο ο μοναδικός τρόπος σωτηρίας είναι να λάβω αίμα από τον διπλανό μου, χωρίς τη συγκατάθεσή του, που κατά σύμπτωση ανήκει στην ίδια ομάδα αίματος, δεν επιτρέπεται αυτή η επέμβαση. Και αυτό γιατί η ανθρώπινη αξία δεν σταθμίζεται, είναι αδιαβάθμητη⁵². Δεν σταθμίζουμε την αξία του αιμοδότη με αυτήν του αιμολήπτη. Στο σημείο αυτό δεν θα πρέπει να προσφύγουμε σε σύγκριση με τον υποχρεωτικό εμβολιασμό, καθώς στην περίπτωση του υποχρεωτικού εμβολιασμού δεν σταθμίζουμε την αξία του ενός έναντι του άλλου. Επίσης, ο υποχρεωτικός εμβολιασμός δεν νοείται ότι θα μας κυνηγάει κάποιος με μια βελόνα με τη βία. Απλώς ότι όποιος δεν εμβολιάζεται θα πρέπει στο πλαίσιο μιας οργανωμένης κοινωνικής συμβιώσεως που θα συνεχίζεται να μαστίζεται από πανδημίες να υφίσταται κάποιες

⁴¹ Βλ. ενδεικτ. BVerfGE 50, 166 (175).

⁴² Βλ. T. Gedert-Steinacher, *Menschenwürde als Verfassungsbegriff*, 1990, σελ. 32.

⁴³ Βλ. I. Kant, όπ. π., σελ. 428-429.

⁴⁴ Βλ. P. Häberle, *Έννοια και περιεχόμενο της ανθρώπινης αξιοπρέπειας κατά το Γερμανικό και το Ελληνικό Σύνταγμα*, μτφρ. Α. Δημητρόπουλος και Ζ. Παπαϊωάννου, ΤοΣ 1982, σελ. 201 επ. (212).

⁴⁵ Βλ. Θ. Δ. Αντωνίου, *Ο σεβασμός της αξίας του ανθρώπου ως αρχή και δικαίωμα στο Σύνταγμα του 1975*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2010, σελ. 353 επ.

⁴⁶ Βλ. Α. Ράικο, *Συνταγματικό Δίκαιο, Θεμελιώδη Δικαιώματα*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2018, σελ. 211.

⁴⁷ Βλ. B. Pieroth/B. Schlink, *Grundrechte, Staatsrecht II*, 26. Auflage, 2010, αρ. περ. 360· H. Dreier, «Άρθρο 1 παρ. Ι», στον ίδιο (επιμ.), *Grundgesetz-Kommentar*, τ. 1ος, Art. 1-19, 2η έκδ., 2004, αριθ. περ. 53.

⁴⁸ Βλ. M. Nettesheim, *Die Garantie der Menschenwürde zwischen metaphysischer Überhöhung und bloßem Abwägungstopos*, AöR 2005, σελ. 71 (81).

⁴⁹ Πρβλ. J. Antoine, *Aktive Sterbehilfe in der Grundrechtsordnung*, Duncker und Humblot, 2004, σελ. 85.

⁵⁰ Βλ. BVerfGE 30, 1 (25).

⁵¹ Βλ. Ν. Ανδρουλάκη, *Ποινικό Δίκαιο*, Π. Ν. Σάκκουλας, 2006, σελ. 432.

⁵² Βλ. σχετ. Φ. Παναγοπούλου-Κουτνατζή, *Περί της αξίας της ανθρώπινης αξίας*, ΕφημΔΔ 2010, σελ. 736 επ. (743).

κοινωνικές συνέπειες, π.χ. να μην μπορεί να εισέλθει σε ένα κλειστό εστιατόριο, κινηματογράφο κ.ο.κ.⁵³. Οποιαδήποτε μορφή ακούσιας αιμοληψίας προσβάλλει την αξία του αιμοδότη⁵⁴.

Υπό ειδικές εξαιρετικές περιστάσεις που δικαιολογούν την προστασία του δημοσίου συνόλου μπορεί να νοηθεί η υποχρεωτική αιμοληψία, όπως για παράδειγμα στα πρόσωπα που εκδίδονται επ' αμοιβή⁵⁵ για τους κρατούμενους στη φυλακή⁵⁶. Και αυτό λόγω της φύσεως της θέσεως των προσώπων αυτών. Δεν μπορούμε να νοηθούμε κάποιον εκδιδόμενο επικίνδυνο για μετάδοση νοσημάτων. Τονίζεται, πάντως, ότι η λήψη αίματος δεν λαμβάνει χώρα για να δοθεί κάπου αλλού, αλλά για να ελεγχθεί, προκειμένου να εξασφαλισθεί ότι συγκεκριμένες ομάδες δεν θα βλάψουν μέσω της συμπεριφοράς αυτούς με τους οποίους συναναστρέφονται.

4. Η Αρχή της ισότητας

Η γενική αρχή της ισότητας δεν κατοχυρώνει την πραγματική, αλλά μόνο τη νομική ισότητα⁵⁷. Αυτή δεν συνεπάγεται την απόλυτη ή μαθηματική ισότητα υπό την έννοια της ίσης μεταχειρίσεως όλων ανεξαιρέτως των πολιτών, αλλά εκείνων που βρίσκονται υπό τις ίδιες συνθήκες⁵⁸. Ως εκ τούτου, επιβάλλεται η ίση μεταχείριση του ουσιωδώς ίσου και η άνιση μεταχείριση του ουσιωδώς άνισου⁵⁹. Περαιτέρω, η αρχή δεν επιτάσσει την απόλυτη μεταχείριση του ουσιωδώς ίσου και την άνιση μεταχείριση του ουσιωδώς άνισου, αλλά μόνο την αδικαιολόγητη άνιση μεταχείριση, η οποία ενέχει το στοιχείο της αυθαιρεσίας⁶⁰.

Ερώτημα ανακύπτει αν συνιστά θεμιτή διάκριση ο διαχωρισμός των ατόμων σε επικίνδυνους προς αιμοδοσία και ακίνδυνους. Η αρχή της ισότητας επιτάσσει τόσο σε εθνικό όσο και υπερεθνικό επίπεδο όμοια μεταχείριση ομοίων καταστάσεων και ανόμοια των ανομοίων, εκτός κι αν η διάκριση δικαιολογείται με αντικειμενικά κριτήρια. Σύμφωνα με την απόφαση 583/2008 του ΣτΕ, «ο κοινός νομοθέτης ή η κατ' εξουσιοδότηση νομοθετούσα διοίκηση μπορεί βέβαια να ρυθμίζει με ενιαίο ή διαφορετικό τρόπο τις ποικίλες πραγματικές ή προσωπικές καταστάσεις και σχέσεις, λαμβάνοντας υπ' όψη τις υφιστάμενες κοινωνικές, οικονομικές, επαγγελματικές ή άλλες συνθήκες, που συνδέονται με κάθε μία από τις καταστάσεις ή σχέσεις αυτές και στηριζόμενη σε γενικά και αντικειμενικά κριτήρια που βρίσκονται σε συνάφεια με το αντικείμενο της ρυθμίσεως, για την οποία εκάστοτε πρόκειται, πρέπει όμως, κατά την επιλογή των διαφόρων τρόπων ρυθμίσεως, να κινείται μέσα στα όρια που διαγράφονται από την αρχή της ισότητας, τα οποία αποκλείουν την έκδηλη και αδικαιολόγητη άνιση μεταχείριση, όπως είναι ο αυθαίρετος περιορισμός δικαιωμάτων κατ' εξαίρεση του υφισταμένου γενικότερου κανόνα».

Εν προκειμένω, κρίνεται ότι η διάκριση ανάμεσα σε μολυσμένους και μη μολυσμένους δεν είναι αδικαιολόγητη. Στηρίζεται σε αντικειμενικά γεγονότα που δύνανται να επιφέρουν διαφοροποιήσεις ως προς το επιτρεπτό της αιμοληψίας. Είναι, συνεπώς, όχι μόνο επιτρεπτό αλλά και επιβαλλόμενο από την αρχή της ισότητας να αντιμετωπισθεί το αίμα των μολυσμένων διαφορετικά

⁵³ Βλ. Φ. Παναγοπούλου-Κουτνατζή, *Περί της υποχρεωτικότητας του εμβολιασμού σε περίοδο πανδημίας, Μια ηθικο-συνταγματική προσέγγιση*, e-ΠΟΛΙΤΕΙΑ, 2021, σελ. 145, <https://www.epoliteia.gr/e-books/2021/11/02/periths-yproxrewtikothtas-tou-emboliasmou-se-periodo-pandhmias-mia-hthiko-syntagmatiki-thewrhsh/>, τελευταία πρόσβαση 28.11.2021.

⁵⁴ Βλ. Ε.μ. Ι. Λασκαρίδη, «Ερμηνεία άρθρου 33 ΚΙΔ», στον ίδιο (επιμ.), *Ερμηνεία Κώδικα Ιατρικής Δεοντολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2012, σελ. 406 επ. (410, υποσ. 22).

⁵⁵ ΥΑ Β1/Οικ.660/2000 (ΦΕΚ Β' 198/22.2.2000).

⁵⁶ Άρθρο 81 Υ1/3239/2000.

⁵⁷ Βλ. Α. Ράικο, *Συνταγματικό Δίκαιο, Θεμελιώδη Δικαιώματα*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2018, σελ. 359.

⁵⁸ Βλ. Α. Ράικο, όπ. π., σελ. 359.

⁵⁹ Βλ. Α. Ράικο, όπ. π., σελ. 360.

⁶⁰ Βλ. Α. Ράικο, όπ. π., σελ. 360.

σε σχέση με των μην μολυσμένων. Το ίδιο συμβαίνει και σε επικίνδυνους να είναι μολυσμένοι; Την απάντηση στο θέμα θα δώσει η ιατρική επιστήμη με τα όρια που αυτή θέτει στον δυνάμενο έλεγχό της. Αυτό που πρέπει να τονισθεί είναι ότι η όποια διαφοροποίηση δεν πρέπει να στηρίζεται σε φυλετικά, σεξουαλικά ή κοινωνικά κριτήρια, αλλά σε αμιγώς ιατρικά.

III. ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1. Το άρθρο 33 παρ. 2 του Κώδικα Ιατρικής Δεοντολογίας (ν. 3418/2005) ορίζει ότι ο ιατρός, εκτός από τη μέριμνα του αιμολήπτη, έχει και τη μέριμνα του αιμοδότη. Η μέριμνα για την υγεία και την ασφάλεια του αιμοδότη είναι διαρκής. Υπό αυτή την έννοια, ο ιατρός γνωστοποιεί στον αιμοδότη όλους τους κινδύνους που εμπεριέχει η αιμοδοσία, προκειμένου η συγκατάθεσή του να είναι έγκαιρη.
2. Το π.δ. 138/2005 (Εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας προς την Οδηγία 2004/93 για την εφαρμογή της Οδηγίας 2002/98/ΕΚ όσον αφορά ορισμένες τεχνικές απαιτήσεις για το αίμα και τα συστατικά του) καθορίζει τα κριτήρια μόνιμου και προσωρινού αποκλεισμού των αιμοδοτών. Στο παράρτημα III, Σημείο 2.1 καθορίζονται τα κριτήρια μόνιμου αποκλεισμού, όπου στο τέλος του πίνακα γίνεται αναφορά στη σεξουαλική συμπεριφορά που οδηγεί σε μόνιμο αποκλεισμό. Στο σημείο 2.2 καθορίζονται τα κριτήρια προσωρινού αποκλεισμού και πιο συγκεκριμένα στα σημεία 2.2.2 αναφέρονται τα κριτήρια που αφορούν έκθεση σε κίνδυνο διά της μεταγίσεως και στο τέλος του πίνακα γίνεται αναφορά σε πρόσωπα των οποίων η συμπεριφορά ή δραστηριότητα συνεπάγεται κίνδυνο μεταδόσεως λοιμωδών νοσημάτων που μπορούν να μεταδοθούν με τη μετάγγιση.
3. Η υπ' αριθ. Α8/2058/1990 απόφαση του Υπουργείου Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων (ΦΕΚ 35, τ. Β, 25.1, 1991), αναφορικά με τον καθορισμό των προϋποθέσεων λήψεως, κατεργασίας, συντηρήσεως και διαθέσεως του αίματος και των παραγόντων του, καθορίζει τα κριτήρια επιλογής. Στο άρθρο 2, II στοιχ. 4 στ' ορίζει ότι αποκλείονται από την αιμοδοσία «άτομα με συμπεριφορά υψηλού κινδύνου για το σύνδρομο επίκτητης ανοσολογικής ανεπάρκειας (AIDS), όπως οι ομοφυλόφιλοι, οι αμφίφυλοι και άτομα με έντονη σεξουαλική δραστηριότητα, τοξικομανείς, άτομα προερχόμενα από χώρες όπου ενδημεί η νόσος ή άτομα που εμφανίζουν ύποπτα σημεία της νόσου».
4. Στην ίδια κατεύθυνση κινείται και η Οδηγία του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας⁶¹ για την αξιολόγηση της καταλληλότητας του αιμοδότη. Στο άρθρο 2 παρ. 8 αναφέρονται οι δείκτες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την παρακολούθηση και την αξιολόγηση του συστήματος επιλογής αιμοδοτών, ενώ μεταξύ των λόγων αναβολής της αιμοδοσίας είναι η χαμηλή αιμοσφαιρίνη, άλλες ιατρικές καταστάσεις, η συμπεριφορά υψηλού κινδύνου, τα ταξίδια και άλλοι λόγοι. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός καταλήγει ότι η αξιολόγηση της καταλληλότητας των δωρητών και η αναβολή, όπου χρειάζεται, αποσκοπεί στον αποκλεισμό των δωρεών από άτομα υψηλού κινδύνου, ιδίως από άτομα με πρόσφατα αποκτηθείσα λοίμωξη που δεν μπορεί να ανιχνευθεί με τις συνήθεις εξετάσεις διαλογής ή με λοιμώξεις για τις οποίες δεν υπάρχουν αποτελεσματικές εξετάσεις διαλογής αίματος. Μια εμπεριστατωμένη συζήτηση μπορεί να είναι απαραίτητη, ιδίως με νέους δότες που μπορεί να μη γνωρίζουν το περιθώριο μη εντοπισμού της λοίμωξης ή τα σημεία και τα συμπτώματα μιας λοίμωξης.

⁶¹ WHO, *Blood Donor Selection, Guidelines on Assessing Donor Suitability for Blood Donation*, 2012, [link](#) τελευταία πρόσβαση 15.11.2021.

IV. ΑΝΑΚΥΠΤΟΝΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Η απόφαση του Υπουργείου Υγείας αποκλείει τους ομοφυλόφιλους και αμφιφυλόφιλους από την αιμοδοσία. Η σχετική απόφαση κρίνεται ότι δύσκολα αντέχει στον έλεγχο της αρχής της αναλογικότητας. Ανακύπτουν ποικίλα ερωτήματα σχετικά με τον έλεγχο της ομοφυλοφιλίας ή αμφιφυλοφιλίας και τον έλεγχο των συχνών ερωτικών επαφών. Περαιτέρω, θεωρεί ως θέσφατο ότι κάποιος ομοφυλόφιλος δεν έχει σταθερό σεξουαλικό σύντροφο. Στηρίζεται σε μια ιατρική προκατάληψη ότι οι ομοφυλόφιλοι έχουν AIDS ή ότι έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να πάσχουν από AIDS. Ωστόσο, στο ζήτημα της καταλληλότητας του αίματος δεν πρέπει να παρεισφρέει οποιοδήποτε κοινωνικό ή σεξουαλικό κριτήριο. Η όλη σύλληψη περί καθαρότητας του αίματος εγείρει εύλογες υποψίες συνδεόμενες με μελανές σελίδες στην ιστορία της ανθρωπότητας⁶². Η ιστορική μνήμη δεν ξενά ότι οι Εβραίοι ήταν σε «καραντίνα», επειδή εθεωρούντο «βρόμικοι» την περίοδο της ανόδου του ναζισμού⁶³.

Πώς, όμως, θα αποσοβηθεί ο κίνδυνος της μεταγίσεως μολυσμένου αίματος; Δεν πρέπει να παροράται ότι έχουμε να κάνουμε με την προάσπιση της υγείας. Ωστόσο, η απαγόρευση μεταγίσεως των ομοφυλοφίλων και αμφιφυλοφίλων δεν αποτελεί λύση στο πρόβλημα. Αντιθέτως, εγείρει δικαιολογημένες αντιδράσεις περί αθέμιτων διαφοροποιήσεων βάσει σεξουαλικών κριτηρίων. Κρίνεται ότι η σχετική απαγόρευση πρέπει να καταργηθεί και ότι επιβάλλεται η προσωπική-εμπιστευτική συζήτηση με τον αιμοδότη, προκειμένου να διαπιστωθεί εάν ελλοχεύει ο κίνδυνος μεταδόσεως μολυσματικών ασθενειών σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση. Στο ζήτημα αυτό οφείλουμε να εγκύψουμε με πολλή προσοχή, προκειμένου να θεσπίσουμε αξιόπιστα κριτήρια ελέγχου και διασταυρώσεως πληροφοριών.

V. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η πρόβλεψη της υπουργικής αποφάσεως περί αποκλεισμού των ομοφυλοφίλων και αμφιφυλοφίλων από την αιμοδοσία, καίτοι έχει ως σκοπό την προστασία της υγείας, είναι αντισυνταγματική, επιτείνει την κοινωνική ανισότητα και είναι αναγκαίο να διορθωθεί με απόλυτη της απαγορεύσεως αιμοδοσίας στους ομοφυλόφιλους και αμφιφυλόφιλους.

Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν πρέπει να ελέγχεται το αίμα, απλώς η καθαρότητα δεν πρέπει να ταυτίζεται με συγκεκριμένα σεξουαλικά, φυλετικά, κοινωνικά κριτήρια, αλλά αμιγώς με ιατρικά.

Στην κατεύθυνση αυτή θα ήταν καλό να διεξάγεται μια συζήτηση με τον υποψήφιο αιμοδότη, να συνιστάται μετ' επιτάσεως η μη αιμοδοσία σε περίπτωση πολλαπλών συντρόφων και να υιοθετηθούν ασφαλείς μηχανισμοί ελέγχου της μόλυνσεως. Η απαγόρευση της αιμοδοσίας εκ μέρους των ομοφυλοφίλων και αμφιφυλοφίλων εγείρει περιττές αντιδράσεις σε μια ταλαιπωρημένη κοινωνία που χρήζει κοινωνικής ειρήνης. Οδηγεί μια μερίδα αιμοδοτών σε απάντηση της ταυτότητάς της και το κυριότερο δεν δύναται να ελεγχθεί η ακρίβεια της πληροφορίας. Κάτι που δεν μπορεί να ελεγχθεί δεν έχει νόημα όχι μόνο από συνταγματική, αλλά και από δικαιοπολιτική άποψη να επιβληθεί. □

⁶² Βλ. Β. Στεργίου, *Οπτική Γωνία, Αιμοδοσία: Είσαι άντρας και έχεις κάνει σεξ με άντρα*; Lifo, 9.10.2021, [link](#), τελευταία πρόσβαση 28.11.2021.

⁶³ Βλ. Β. Στεργίου, *όπ. π.*